

GEÇİŞ SÜRECİNDE AZERBAJYCAN'IN BAZI SOSYOLOJİK SORUNLARI

Doç. Dr. Refige AZİMOVA*

ÖZET

Yazar Azerbaycan'da geçiş sürecinde ortaya çıkan bazı sosyolojik problemlere değinmiştir. Bu problemler genellikle sosyal tabaklaşma, sosyal yapı ve ulus-devletle ilgilidir.

Anahtar sözcükler: Sosyal Realite, metodoloji, milli devlet, tabakalaşma, sosyal sınıflar.

ABSTRACT

The writer tries to show some sociological problems of the period of transition arised in Azerbaijan. Those problems are mostly related to social stratification , nation- state and social structure.

Key words: social reality, methodology, nation-state, stratification, social groups

Bir bilim olarak ortaya çıkışından günümüze sosyolojik sorunlar, sosyolojinin araştırma boyutu çerçevesinde öğrenilmektedir. Sosyolojinin içeriğine ilişkin XIX-XX. yy.'da çeşitli yönden yaklaşımlar ortaya konulsa da, günümüzde bir sıra sosyologun vardığı sonuca göre sosyolojik tanım, toplumu oluşturan önemli etkinlik alanlarıyla ilişkilidir ve bu etkinlikler çerçevesinde şekillenen genel yasal koşulların ve gelişmelerin öğrenilmesine yöneliktir.

E. Durkheim,daha kendi döneminde, sosyolojinin bir tanımını yapmıştır. O'na göre, sosyolojinin konusu, kendisine yakın olan diğer sosyal bilimlerden

* Azerbaycan Milli İlimler Akademisi Felsefe Enstitüsü, Sosyoloji ve Sosyal Psikoloji Bölüm Başkanı

farklı olarak sosyal realitedir. E. Durkheim'e göre din, ahlak, hukuk, gelenek ve görenekler, inanç ve ekonomik sistemler de sosyal faktörleri meydana getirmektedir. O, çeşitli akımları (indualizm, sadizm, mazoşizm, eylem vb.) da sosyal etkenler olarak yorumlamakta ve bu etkenlerin sınırlarını genişletmektedir.

E. Durkheim sosyal gerçekler derken, kesin olarak bireye bağlı olmayan, yazgı ve tecrübi davranış ve faaliyet tavırlarını ve kurallarını esas almaktadır. Bilindiği gibi 20. yy.da sosyolojinin inceleme konusuyla ilgili yaklaşımlar zamanla değişime uğramıştır. Nitekim, Amerikan sosyologu C. Ferner ve çağdaş Fransız sosyologu A. Mendra sosyolojiyi toplumun görünen tarafını inceleyen bir bilim dalı gibi tanımlamışlardır. Sırf bu yüzden de onların düşüncelerine göre "sosyoloji bilimi toplumun sorunlarını çözmek veya onların köklü nedenlerini açıklamak iddiasında değildir. O, yalnızca kendisinin gücü yeteceği ölçüde toplumun çeşitli yapılarını açığa çıkarmakla sınırlıdır. Birbirine karşıt ideolojik konular, onun varlığı konusunda kendilerine karşı sorumluluk taşımaları gerekir. Nitekim, bu durumda sürdürülmekte olan tartışma ve açıklamaların sınırları daraltılabilir..."

Sosyologlar toplumsal sorunların bütününe kapsamak iddiasında değillerdir. Onlar, sadece kanıtları tartışıp, buna uygun analizler ve açıklamalar yapmakla yetkindirler. Weber, Sorokin, Amerikan akademik sosyolojisinin kurucusu T. Parsons ve çağdaş sosyologlardan A. Şmelzer sosyolojik tanımı, bu veya diğer biçimde insan ve insan ilişkilerinin yasal düzeyinin araştırılmasına bağlamaktadır.

Çağdaş Rus sosyolog V. A. Yadov kendisinin yeni basılmış 'Sosyoloji Araştırmalarının Stratejisi' monografisinde sosyolojinin önem ve içeriği konusunda kendi görüşlerini öne sürmekte ve ona göre "sosyolojinin temelini toplumsal birlik teşkil etmektedir." Genellikle, Rus sosyologlarının son on yıldaki incelemeleri dikkat çekmektedir ve bu konu özel bir araştırmayı gerektirir.

XX yy.dan beri sosyoloji, metodoloji alanında uzun bir yol katetmiştir. Sosyolojide klasik metodolojiden modern ve post modern metodolojiye geçiş evrim olarak nitelendirebiliriz.

R. Khun 'Bilimsel Devrimlerin Temeli' adlı araştırmasında haklı olarak "her bir tarih dilimi o dönemde mevcut sorunlardan söz ederek, bu mevcutluğa uygun metodolojiyi ortaya çıkarmakta" olduğunu belirtir. Bu husus diğer bilim

dallarından daha çok sosyolojiye aittir. Zira doğal olarak, geçiş sürecinin özelliklerinden doğan bir kaç önemli sosyolojik sorunun araştırılmasının önemini ortaya çıkarmakta, makalede yazar bu tür sorunlar arasından yalnızca 'birey' ve 'tabakalaşma' sorunlarına dair kendi bakış açısını açıklamaktadır.

Azerbaycan geçiş sürecini yaşayan bir ülkedir. Kuşkusuz geçiş süreci bir sosyolojik olgu gibi her zaman sosyologların ilgi odağı olmuştur. Sosyolojinin kurucusu olarak bilinen A. Comte konuya ilişkin görüşlerini şöyle açıklamaktadır: "Geçiş süreci toplum için yeniden örgütlenme aşaması gibi ilk önce zihinyetlerde kendine yer edinmeli, sonra alışkanlık haline gelmeli ve son olarak da sosyal kurumlarda yaygınlaşmalıdır". Bugün Azerbaycan'ın yaşadığı geçiş dönemini gözlemleyerek ve güncel sorunları araştırarak biz A. Comte'un geçiş sürecine verdiği tanımın metot bakımından ne kadar dakik ve önemli olduğunu belirleyebiliriz.

XX. Yüzyılın son on yılında ülkemizde gerçekleşen sosyal gelişimin gözlemlenmesi, toplumun yapılaşması ve yeni eko-politik sisteme geçişin hala bir oluşum aşamasında olduğu anlaşılmaktadır. Burada yapılacak teşhisler genellikle gerçekçi hesap edilemez. Yaşamımızın gerçeklerine dair yakın teşhisleri ise ancak ihtimal sınırları içinde ekonomistler, siyaset bilimciler ve sosyologlar sunabilir. Öte yandan çeşitli alanlara ilişkin sosyal sorunların çözümü ve araçları şüphesiz sosyal objenin özellikleri arasında belirlenir. Günümüzde bu tür öncelikli konuları şu şekilde tasnif edebiliriz:

1. Karma ekonomi ve onun uygulanması;
2. Devlet oluşumu ve ulus-devlet yapısının şekillenmesi;
3. Sosyal yaşamın demokratikleşmesi ve özgür bireyin oluşumu.

Bu sorunların her biri birbiriyle ilişkilidir. Fakat yukarıda gösterilen alanlarda bir takım reformların gerçekleştirilmesi için temel oluşturan ve onlara hayat yeteneği veren halkayı oluşturan insan faktörüdür. 'İnsan etkeni' günümüzün yeni dünya ve dünya kavramlı insan 'kapitalidir'.

Kanaatimizce, meselenin bu tür sunumu kendisine göre sosyal-psikolojik ve felsefi planda bir takım sorunları ortaya çıkarmakta, başka bir deyişle, birey-toplum arasında oluşan ahlaki-hukuki karşılıklı etkileşim mekanizmasının hayata geçiş aşamasıdır. Böyle tarihi açıdan zor bir ortamda bir taraftan insanın kendisiyle ilgili, diğer bir taraftan da toplumla ilgili olanları anlamak ve hissetmek ihtiyacı ön plana çıkmaktadır.

Birey ve toplum arasındaki karşılıklı sosyal bağlılığı ve sosyal sorumluluğu anlamakla geçiş dönemini daha az kayıplarla atlatabileceğimiz düşüncesindeyiz

Bu durumda birey kendi enerjisini daha verimli kullanarak dünyaya, insanlara ve en önemlisi kendisine güvenini kısıtlamaz.

Geçiş sürecinin önemli meselelerinden biri de toplumun hızla tabakalaşmasıdır. Bu husus sosyal hareketliliğin hızlanmasıyla yakından ilişkilidir.

Azerbaycan'da esas olarak üç tabaka mevcuttur:

1. Üst düzey devlet memurları, büyük kuruluşların yöneticileri, büyük iş adamları;
2. Alt düzey devlet memurları, küçük ve orta ölçekli sanayiciler, beyin gücüyle çalışan uzmanlar;
3. Üretici sınıf veya orta sınıf; yöneticilik ve ekonomi sahasında sadece beyin gücüyle çalışan uzmanlar, hizmet sektöründe çalışan, işçileri olan küçük iş adamları, ve küçük icaredarlar(kiracılar), teknisyenler;
4. İşçi sınıfı; bedensel çaba harcayan vasıflı ve vasıfsız işçiler, tarım işçileri.

Sınıf ve katmanları oluşturan gruplar hakkında bugün de Batı sosyolojisinde kapsayıcı bir tanım yapılmış değildir. Biz, burada çeşitli önerilerle karşılaşırız. Bir yandan bazı sosyologların belirttiği gibi sosyal hareketlilik hızlandıkça geçiş gurupları nitelik bakımından çoğalmakta; (M. Weber, D. Ferner, A. Smeizer, A. Mendra vb.) öte yandan ise E. Ralf Dahrendorf ve diğerlerine göre, şu anda toplumda iki sınıf faaliyet göstermektedir: Mülkiyetçi sınıfı veya Rayt'ın deyimiyle gözlem fonksiyonu taşıyan sınıf ve işçi sınıfı.

Kanaatimizce sınıf; tabakalar ve katmanların toplumdaki gelişmesine bağlı tartışma ve müzakereler sosyoloji biliminde daha devam edecektir.

KAYNAKÇA

A. Comte, *Dux pozitivnoy filosofii*, S.P., 1910

Yadov. B.A., *Strategiya sociologičeskogo isledovaniya*, M., 2000

A. Mendra, *Osnovı Sociologii*, M., 2000

Obşestvo perexodnogo perioda, B., 2000